

منبر مکتوب با موضوع :

مادر معمار تربیت

در محیط خانه و اجتماع برجسته ترین نقش مادر نقش تربیتی است. اهمیت این نقش از آن جا روشن می شود که کودک نخستین بار در آغوش مادر قرار می گیرد و آداب و رسوم اجتماعی را از او می آموزد. کودک از دامن مادر یاد می گیرد که چگونه با دیگران رفتار نماید و چگونه با آنان برخورد داشته باشد. چگونگی رفتار مادر با کودک در شکل دهی ساختار شخصیتی او تأثیری چشم گیر دارد. از این رو، کارشناسان مسائل تربیتی بر نقش مادر در تربیت فرزند همواره تأکید داشته و دارند.

الف) تربیت جسمانی:

وجود فرزند در روایات به «گل» تشبیه شده است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «الولد الصالح ریحانة من ریاحین الجنة»؛ «فرزند صالح گلی است از گل های بهشت.» وجه تشبیه فرزند به گل این است که فرزند در سال های نخست زندگی، مخصوصاً نوزادی از نظر ظاهری و جسمانی همانند گل بهاری، جسمی دارد بس لطیف و نازک و روحی دارد با عاطفه و طراوت که نیاز شدیدی به حفظ و نگه داری دارد و اگر از او مواظبت نشود هر لحظه ممکن است لطافت و جذابیت خود را از دست داده به پژمردگی و زردی بگراید. همان گونه که در جهان متمدن امروز شاهد از بین رفتن بسیاری از کودکانی هستیم که بر اثر بی توجهی والدین و نرسیدن به آن ها، رشد کمی و کیفی خود را از دست داده، دچار نارسایی جسمی و روانی می شوند. از این رو، هم از نظر وجدان و شرع و هم بر اساس عرف مردم، توجه جدی به تربیت فرزند و تأمین نیازهای او در این شرایط حساس ضروری می نماید.

تنها کسی که در دوره کودکی می تواند به نیازهای جسمی و روحی کودک به صورت مناسب پاسخ دهد، مادر است؛ چرا که مادر از هر کس دیگری آشناتر به شرایط زیستی و روانی کودک است و اوست که با مهر و رأفت و محبت می تواند از او حفاظت کند و از آلودگی ها و نا پاکي ها شست و شو دهد و به رفع احتیاجاتش پردازد. مادر با دست خود کودک را نوازش می دهد و با یک زمزمه و لالایی خواندن طفل را به خواب می برد. تر و

خشک کردن بچه در سال های اول زندگی کاری است بس مشکل و طاقت فرسا که تنها با مهر مادری امکان پذیر خواهد بود.

تربیت جسمانی کودک از دیگر ابعاد تربیت اهمیت کمتری ندارد، و به همین دلیل گفته شده عقل سالم در بدن سالم است. اگر بدن انسان سلامت نداشته باشد و جسم رشد کافی نکند، فرد به لحاظ روحی و روانی، آدم سالم و نرمالی نخواهد بود. نقش مادر در تربیت جسمی و ظاهری کودک بر کسی پوشیده نیست و مادران باید در زمینه رشد جسمانی فرزند بسیار حساس بوده و شرایط لازم را فراهم آورند.

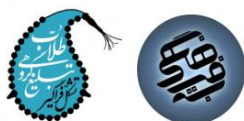
ب) تربیت دینی:

تربیت دینی از نظر اسلام و قرآن از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و از آغاز زندگی فرزند باید بدان توجه کرد. نقش مادر در پرورش دینی و مذهبی فرزند روشن است. مادر هم پیش از تولد می تواند ایفای نقش کند و هم پس از آن در دوره های کودکی، نوجوانی و جوانی. چون هدف از این نوشتار بررسی نقش مادر در تربیت دینی فرزند در این دوره هاست، به تفصیل به این بحث خواهیم پرداخت.

ج) تربیت عاطفی:

مادر به لحاظ روانی - عاطفی سرشار از مهر و محبت و صفا و صمیمیت است. چون ساختار وجودی مادر به گونه ای آفریده شده که قدرت جذب و انجذاب فوق العاده ای دارد و در ابراز احساسات و عواطف از توان بالایی برخوردار است. قدرت گیری مادران در سطح بسیار عالی قرار دارد که اگر درست استفاده شود در ایجاد پیوند خانوادگی و چگونگی شکل گیری روابط اجتماعی و تربیت اولاد نقش سازنده ای خواهند داشت. مادر می تواند با رعایت اصول و قوانین اسلامی در سامان دهی امور خانواده و پرورش فرزند نقش مهمی ایفا نماید؛ چرا که ویژگی عاطفی زنان بستر مناسبی است برای ایفای نقش مادری و تربیت اولاد و مهم ترین نقشی که از یک مادر انتظار می رود چیزی جز نقش تربیتی او نمی تواند باشد. یکی از جنبه های مهم نقش تربیتی مادر، نقش وی در پرورش عواطف فرزند است که آثار آن در اعمال و رفتار وی به زودی نمایان می گردد.

اسلام، ویژگی عاطفی - روانی مادران را مورد توجه خاص قرار داده و برای این جنبه از ابعاد وجودی آنان اهمیت فراوان قائل شده است. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: خداوند به زنان و مادران مهربان تر از مردان است. این توجه ویژه خداوند به عواطف مادران، مسئولیت آنان را در برابر فرزندان شان نیز زیادتیر می کند؛ چه این که ایشان باید فرزند را با تعادل عاطفی پرورش دهند و این حالت را در آن ها تثبیت و حفظ نمایند. بی

مهری مادر مهم ترین عامل از بین بردن تعادل عاطفی فرزند است و چه بسا موجب افسردگی و پریشانی وی می گردد.

د) تربیت اخلاقی:

نقش مادر در تربیت اخلاقی فرزند بر همگان روشن است و چندان نیازی به تبیین ندارد؛ چرا که مادر الگوی رفتاری و اخلاقی برای فرزند است، هر کار ریز و درشتی که انجام دهد در منش و نحوه رفتار او با دیگران تأثیر می گذارد. مادر با رفتار الگویی خود انسان می پروراند، فرزند را از عالم نا پاکی ها، حسدها، کینه ها و رذائل اخلاقی دور می سازد و در دلش مهر و صفا و خیر اندیشی نسبت به هموعان پدید می آورد. مادر، سرچشمه فضیلت ها و خوبی هاست، او در محیط خانه می تواند درس تقوا و خداترسی به فرزند دهد و از کودکی ضعیف و ناتوان شخصیت بزرگ علمی و اخلاقی بسازد و تحویل جامعه دهد.

در مقابل اگر مادر به وظیفه خویش عمل نکند و در برابر چشمان کودک دست به رفتارهای نامناسب و ناشایست بزند، طبیعی است که کودک از او تبعیت می کند و در نتیجه پست و منحرف تربیت خواهد شد. امام خمینی «ره» در این زمینه می فرماید: «مادر خوب بچه خوب تربیت می کند و خدای نخواستہ اگر مادر منحرف باشد، بچه از همان دامن مادر منحرف بیرون می آید و چون بچه ها آن علاقه ای که به مادر دارند به هیچ کس ندارند و در دامن مادر که هستند تمام چیزهایی که دارند، آرزوهایی که دارند خلاصه می شود در مادر و همه چیز را در مادر می بینند».

ه) تربیت عقلانی:

عقل از ابعاد مهم وجود انسان است که اگر شکوفا گردد، توان آن را دارد که خوب را از بد و خیر را از شر تشخیص دهد و صاحبش را به سعادت و خوش بختی برساند. تربیت این بخش از نیروی درونی انسان وظیفه اولیا و مربیان است که باید بدان توجه کنند و در درجه اول اهمیت قرار دهند. انبیاء الهی همه برای تربیت عقلانی آمدند و در این مسیر حرکت کردند و تا آن جا که توانستند به وظیفه شان عمل نمودند. امام علی (علیه السلام) در خطبه اول نهج البلاغه می فرماید: «و یثیروا لهم دقایق العقول»، «خداوند پیامبران خود را پی در پی اعزام کرد تا توانمندی های پنهان عقل ها را آشکار سازند».

از کلام حضرت چنین بر می آید که عمده هدف انبیاء تربیت عقلانی بشر بوده است. همان گونه که خداوند در قرآن کریم مکرر به این مسئله اشاره فرموده و تربیت عقلانی را در آیات متعدد مورد تأکید قرار داده است. «کذلک یبین الله لکم آیاته لعلکم تعقلون»، «این چنین، خداوند آیات خود را برای شما شرح می دهد، شاید

اندیشه کنید.» ماده «عقل» به هیئت های مختلف در قرآن کریم به کار رفته و در همه آن ها به تفکر و اندیشه ورزی انسان تأکید و مواد تعقل نیز ذکر شده است. در آیه یاد شده آیات الهی متعلق تأمل و تفکر بیان شده که به دو بخش انفسی و آفاقی تقسیم می گردد. هر یک از این آیات خداوند زمینه مناسبی برای عقل ورزی و تدبر و تفکر می باشد.

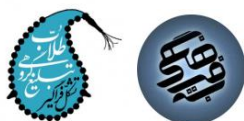
مادران، در تربیت عقلانی فرزندان شان نقشی بسزا دارند. آن چه مهم است، شیوه اجرای فرایند تربیت عقلانی است که باید مورد توجه مادران قرار گیرد. اتخاذ روش مناسب در شکوفا سازی نیروی اندیشه و تعقل فرزندان بسیار اثر گذار می باشد. پرسش و پاسخ، طرح مسابقات همراه با تشویق، تفریح و گردش و بازدید از باغ و بوستان و گل ها و شکوفه های رنگارنگ و توجه دادن فرزندان به آفریدگار جهان از روش های مؤثر در پرورش عقل و اندیشه آنان است.

(و) تربیت جنسی:

تربیت جنسی عبارت است از فراهم آوردن زمینه رشد متناسب غریزه جنسی همراه با رشد دیگر جنبه های جسمی و معنوی انسان و نیز پیشگیری از انحرافات و لغزش های مربوط به آن. طبیعی است که پرورش درست فرد در حیطه گرایش های جنسی مستلزم آموزش و ارائه اطلاعات کافی در این زمینه می باشد. چون رفتار جنسی انسان مبتنی بر آگاهی ها و نگرش هایی است که وی در حوزه رفتاری مربوطه دارد، بر این اساس مربیان باید شرایط فردی و اجتماعی را به گونه ای فراهم آورند که ضمن رشد و نمو متعادل و طبیعی امیال جنسی بر معلومات متربی در این مورد افزوده گردد و او به انتخاب خود از خطاهای جنسی اجتناب نماید.

از آن جا که حیات جنسی انسان از بدو تولد شروع می شود و به تدریج رشد و نمو پیدا می کند و کم کم خود را نشان می دهد، مادر می تواند نقش مؤثری در این زمینه ایفا کند و روش هایی را در تربیت فرزند به کار گیرد که رشد جنسی وی به صورت طبیعی و توأم با افزایش شناخت دینی و اخلاقی باشد.

وظیفه مادر نسبت به تربیت فرزند، به ویژه تربیت جنسی او بسیار سنگین است؛ چرا که از کودکی اگر مواظبت های جنسی و آموزش هایی در مورد آن داده نشود، ممکن است با فرا رسیدن دوران بلوغ کار از کار بگذرد و توصیه های تربیتی دیگر اثری بر او نداشته باشد. مادر از همان آغاز باید به این امر توجه داشته باشد و فضای خانه را به گونه ای آماده سازد که کم ترین نشانه ای از تحریکات جنسی در آن مشاهده نگردد.

البته در قدم اول باید رفتار مادر کاملاً حساب شده باشد و بدون لباس، به صورت نیمه عریان در برابر پسری که به سن بلوغ نزدیک است ظاهر نشود. هم چنین اتاق خواب پسران و دختران تا جایی که امکان دارد از هم جدا و یا حداقل در یک بستر نباشد. روشن است که مادر در این مسائل نقش اساسی دارد.

ز) تربیت سیاسی:

تربیت سیاسی تربیت مهمی است که در تحقق هدف های مادی و معنوی جامعه نقش اساسی دارد. هر ملتی بر اساس اصول و معیارهای مورد قبول خود، از زندگی، یک سلسله هدف هایی در نظر می گیرد و در تحقق آن ها می کوشد. اما دست یابی به این اهداف، تأمین نیازها و پیشرفت جامعه در همه ابعاد، مستلزم وجود فرهنگ سیاسی قدرتمندی است که متناسب با اوضاع و احوال سیاسی - اجتماعی روز باشد. وجود چنین فرهنگی مبتنی بر اندیشه های دینی، در میان نسل جوان جامعه از اهمیت خاصی برخوردار است. از این روست که تربیت سیاسی برای آگاه ساختن مردم، به ویژه جوانان و نوجوانان، از مسائل سیاسی، اجتماعی و اندیشه های اساسی نظام حاکم ضرورت دارد؛ زیرا تربیت سیاسی فرایندی است که طبقات گوناگون جامعه را با معیارها و اصول بنیادین حکومت آشنا ساخته، فعالیت های سیاسی و اجتماعی را چنان به هم نزدیک می سازد که هیچ گونه اصطکاک و برخوردی بحران زا روی ندهد.

تربیت سیاسی فرایندی است فراگیر که زمان و مکان معین ندارد و در هر محیط و شرایطی قابل اجراست. شاید مناسب ترین مکان آموزش و پرورش نیروهای سیاسی همان فضای خانه های کوچک و محقر مردم باشد که سیاست مداران بزرگ از آن جا بیرون می آیند و تحولی در جامعه ایجاد می کنند.

اگر تاریخ زندگی رهبران و شخصیت های بزرگ دنیا را در گذشته و حال مطالعه کنیم، خواهیم یافت که اغلب آن ها از همین خانه های به ظاهر محقر ظهور کرده اند، نه از خانه های ثروتمندان که نقش مادران در تربیت چنین افرادی جای تردید ندارد.

امام خمینی «ره» می فرماید: «یک مادر ممکن است یک بچه را خوب تربیت کند و آن بچه یک امت را نجات بدهد و ممکن است بد تربیت کند و آن بچه موجب هلاکت یک امت بشود». این کلام امام دلیل روشنی بر اهمیت نقش مادران در شکل دادن اندیشه های سیاسی فرزندان است. همان گونه که خود ایشان نیز از خانواده مؤمن و طبقه متوسط جامعه ظهور کرد و معادلات سیاسی و نظامی جهان را به هم ریخت.

پی نوشت ها:

۱. وسائل الشیعه، چاپ بیروت، ج ۱۵، ص ۹۷.
۲. علی اکبر شعاری نژاد، روان شناسی رشد، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲، چاپ دهم، ص ۱۹۳.
۳. علی قائمی، سازندگی و تربیت دختران، ص ۲۸۱.
۴. وسایل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۰۴.
۵. علی اکبر شعاری نژاد، روان شناسی رشد، ص ۴۷۹.
۶. حقوق والدین، ص ۱۶ - ۱۷.
۷. جایگاه زن در اندیشه امام خمینی «ره»، ص ۱۲۴.
۸. امام علی (علیه السلام)، نهج البلاغه، خطبه اول.
۹. سوره بقره (۲) آیه ۱۴۲.
۱۰. حافظ ثابت، تربیت اسلامی (کتاب چهارم)، مقاله: تربیت جنسی در نهج البلاغه، مرکز مطالعات تربیت اسلامی، قم، ۱۳۷۹، ص ۵۹۵.
۱۱. دمیرلو، معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش، مجله تربیت، سال ۸، ش ۶، ص ۲۴.
۱۲. جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، ص ۱۳۱.

